

אליעזר לרנר

הקדשת הנביא יחזקאל עיון בפרקים ב'-ג' בספר יחזקאל

זמן נבואות ההקדשה

הפרקים ב'-ג' דנים בהטלת השליחות על יחזקאל לנבא נבואות חורבן. ישנה מחלוקת בעניין זמנה של נבואת ההקדשה. הבבלי למו"ק כה, ע"א; המכילתא לבשלח פרשה ז' ורש"י ליחזקאל א', ג כותבים: "היה היה (א', ג) - היה כבר, לפי שאין השכינה שורה בחוצה לארץ (והנבואה בפרק א' הייתה בחוץ לארץ - "ואני בתוך הגולה על נהר כבד",) אלא על ידי ששרתה עליו תחילה בארץ... בן אדם עמד על רגליך הוא היה תחלת הספר...".

כלומר, על פי דעה זו פרק ב' קודם לפרק א'. אם כן, מדוע הנבואות מופיעות שלא כסדרן? בגלל המרכזיות והחשיבות של מעשה המרכבה בספר נבואה זו מופיעה ראשונה בספר, למרות שאינה ראשונה מבחינה כרונולוגית.

ממקורות אחרים משתמע שנבואת ההקדשה בפרק א' היא נבואה ראשונה. כך משתמע מרש"י ליחזקאל ב', א: "בן אדם - קורא ליחזקאל מתוך שראה המרכבה וכולך בין בני עליה... ולי נראה שלא קראו בן אדם אלא בשביל שלא תהא דעתו רחבה עליו...", מכאן שמעשה המרכבה בפרק א' נאמר ליחזקאל לפני פרק ב'.

לפי דעה זו, יחזקאל ניבא בחו"ל, למרות שבד"כ אין נבואה בחו"ל, לא בגלל שהחל להינבא בא"י - כמו שהסברנו לפי הדעה הראשונה - אלא בגלל שנבואתו הייתה עבור הארץ כדברי הכוזרי מאמר ב' פסקה י"ד "כל מי שנתנבא לא נתנבא כי אם בארץ הזאת או בעבורה".

תוכן נבואות ההקדשה

את הפרקים ב'-ג' נחלק לשמונה פסקאות, ונדון בכל פסקה בנפרד.

פסקה א: ב', א-ב - יחזקאל מצווה לעמוד על רגליו.
פסוקים אלו מתקשרים לנאמר בסוף הפרק הקודם: "...ואראה ואפל על פני ואשמע קול מדברי", ומפרש רד"ק: "ואשמע קול מדבר - ובעודי נופל על פני

שמעתי קול שמדבר אלי זה היה מלאך שדבר עמו...", ואותו מלאך המוזכר בסוף הפרק הקודם ציווה על יחזקאל לעמוד על רגליו.
 ב"מורה נבוכים" חלק שני פרק מ"ה במעלה השנייה ממעלות הנבואה כתב: "המעלה השנייה - היא שירגיש האדם כאלו דבר מה חל בו, וכח אחר עבר עליו שמדובבו... וכל זה בהקיץ ובמצב של שמוש החושים כרגיל וזהו שאומרים עליו שהוא מדבר ברוח הקדש... וכן דניאל תמצאהו אומר בסתם שהם חלומות אף על פי שהוא רואה בהם מלאך ושומע דברים וקורא אותם חלומות...".
 בפסוקים שלנו יחזקאל נמצא במצב של הקיץ, והראייה - הוא מצווה לעמוד על רגליו, אם כן- מעלת הנבואה של יחזקאל מתאימה למעלה השנייה ממעלות הנבואה, הנקראת רוח הקודש. וכן כתב אברבנאל לפסוק ב: "אינו רוח נבואה כי זה נכלל באמרו ויאמר אלי בן אדם שולח אני אותך (פס' ג) אבל הרוח הזה הוא רוח הקדש...".

יחזקאל נקרא כאן (וגם במקומות רבים בספר) בתואר היחודי "בן אדם", המפרשים ביארו משמעות תואר זה בכמה דרכים:
(1) רד"ק: "לפיכך קראו בן אדם, כדי שלא יתגאה ויחשב עצמו כאחד המלאכים לפי שראה המראה הגדולה הזאת". אמנם גם ישעיה ראה את המראה, (בישעיה פרק ו) אך אצל יחזקאל המראה הרבה יותר משמעותי ומרכזי בספר, ולכן דווקא אצל יחזקאל מצינו את הביטוי בן אדם.
(2) אברבנאל: "ולדעתי בעבור שגלה יחזקאל מהארץ הקדושה ויצא ממנה ונסתלקה ממנו הנבואה נקרא בן אדם רוצה לומר בן אדם הראשון שכמו שהוא גורש מגן עדן כן יחזקאל גרש מירושלים ומבית ה' שהיה שם כהן...". ויש להוסיף על דבריו שממקורות שונים עולה שגם אדם הראשון בגן עדן נחשב לכהן (ראה בעניין זה במבוא "דעת מקרא" על ספר בראשית, עמ' 117). ועוד יש להוסיף, שכשם שיחזקאל כוהן וגורש מבית ה', כל ישראל כולם נקראים כוהנים ועומדים לגלות מארץ ישראל שאף היא בית ה'.
 עוד ניתן לבאר: הביטוי "בן אדם" מציין את הריחוק של הקב"ה מישראל. הקב"ה אומר ליחזקאל: מדרגתך היא מדרגת בן אדם בלבד.

נביא להלן שני הסברים מדוע הצטווה יחזקאל לעמוד על רגליו:

- (1) הסבר של רבי יוסף אבן כספי:** "וטעם העמידה על הרגלים כי כן ראוי להיות לעבד לפני רבו...". וכן כתב אברבנאל לפסוק ב: "והנה צווה המלאך לנביא שיעמד על רגליו לדבר אותו אם מפני כבוד המלאך שלא היה ראוי שידבר את הנביא בהיותו יושב".
- (2) ממשין אברבנאל:** "ואם לזרוז שיעמד על רגליו מתניו חגורים ומנעליו ברגליו להלך בשליחותו".

וכן כתב ב"דעת מקרא": שהוא עידוד וזירוז "אל תוסיף לפול על פניך מפרח קום ושמע דבריו".
 יחזקאל אינו עומד על רגליו אלא באה רוח ומעמידה אותו, ככתוב: "ותבא בי רוח כאשר דבר אלי ותעמידני על רגלי..." (פסוק ב).
 לפי ההסבר השני יחזקאל לא קיים את הציווי ולא עמד בגלל בהלה. וכן פירש רבי מנחם בן שמעון*: "ונראה מזה הפסוק כי לא היה יכול לעמד על רגליו מפני שהיה משתומם ונבהל על המראה כדניאל".
 יתכן להסביר ההסבר השלישי - יחזקאל לא עמד, משום שלא היה מעוניין בשליחות הנבואית. בהמשך, וכך ניתן לדייק ממה שכתוב שהקב"ה אומר ליחזקאל שלא לירא מישראל - משמע שהייתה יראה וממילא חוסר רצון לנבא וממילא אינו מעוניין לעמוד.

גם ירמיה נבואת הקדשתו התנגד לנבואה, אך אצל ירמיה הייתה התנגדותו לנבואה אקטיבית, והוא הביע אותה במפורש: "ואמר אהה ה' אלקים הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי" (ירמיה א', ו), ואילו אצל יחזקאל הייתה התנגדותו לנבואה פסיבית, והוא לא הביע במפורש את סירובו להינבא.
 הרוח המעמידה את יחזקאל על רגליו היא אחד הביטויים לפסיביות של יחזקאל, המתוארת גם במקומות אחרים בהמשך הספר (כגון: השכיבה במשך ימים רבים בפרק ד').

פסקה ב: ב', ג-ה - הטלת שליחות על יחזקאל אל עם ישראל.
 אברבנאל פירש בפסוק ג שהמלאך הוא שדיבר איתו ("והיה דבר המלאך אליו"); ואילו ב"מורה נבוכים" חלק שני פרק מ"ד כתב, שישנם כמה דרכים בנבואה, ודרך נבואה זו שונה מדרך נבואת מעשה המרכבה שראה יחזקאל בפרק הקודם, וזה לשונו: "ויש שאין הנביא רואה צורה כלל אלא שומע דברים בלבד במראה הנבואה מדברים עמו, כמו שאמר דניאל... וכמו שאמר גם יחזקאל "ואשמע את מדבר אלי", לפי שאין העניין אשר השיג במראה הנבואה הוא אשר דבר עמו, אלא הפסיק אותה הפרשה המופלאה והנפלאה, אשר באר שהוא השיג אותה והחל בענין החזון וצורתו ואמר "ואשמע את מדבר אלי".

* ר' מנחם בן שמעון: חי ופעל בפרוסקיר שבפרובאנס (במחצית השנייה של המאה ה-12). פרשנותו היא פרשנות פשט מובהקת, והוא מתרחק הן מדרך הדרש והן מהענין הפילוסופי. בהתאם לכך, הרבה לעסוק בענייני לשון וסגנון. במקומות רבים משוקעות גם דיעות קודמיו, כגון: ר' יונן אבן גינאח, ר' יהודה חייוג, רש"י וראבי"ע. מפירושי הגיעו אלינו רק שני ספרים: ירמיהו ויחזקאל. היה תלמידו של ר' יוסף קמחי, אביהם של הרד"ק והרמ"ק. (מתוך הקדמתו של המהדיר והעורך המדעי מנחם כהן, על ספר יחזקאל ב"מקראות גדולות - הכתר" בהוצאת אוניברסיטת בר אילן, תשי"ס, בעמ' יא).

נעבור לתוכן הפסקה:

עם ישראל מכונה בפסקה זו בכינויים קשים, אחד מהם "בית מרי", למעשה בחלק הראשון של ספר יחזקאל עד יוסף פרק ל"ג מופיע פעמים רבות הביטוי "מרי" או "בית מרי"¹, נראה לפרש ביטוי זה כמכוון אל מי שלא שומע, אין כוונתנו למי שאינו שומע פיזית אלא למי שאינו מקבל תוכחות.

אפשר להוכיח הסבר זה ממקום אחר בתנ"ך שבו מופיע השורש מרה-והוא פרשת בן סורר ומורה, שם נא' "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה אינו שומע בקול אביו ובקול אמו", מפורש בכתוב זה שהשורש מרה נא' כלפי אדם שאינו מקבל דברי תוכחות, לפי פירוש זה אפשר לבאר מדוע בחלק הראשון של הספר מצטווה הנביא להרבות בעשיית מעשים ומשלים אל העם באופן הבא: כשם שאדם הרוצה להעביר מסר כלשהו לאדם שאינו שומע פיזית - הדרך שלו להתגבר על הבעיה היא להעביר את המסר באמצעות עשיית מעשה, ואותו אדם שאינו שומע יבין את המסר בראייה, כך הנביא יחזקאל מעוניין להעביר מסר לעם ישראל שאינו שומע רוחנית ולכן במקום לדבר אל העם-הנביא מעביר מסר באמצעות מעשה ועם ישראל יבין את המסר בראייה.

פסוק ד - "והבנים קשי פנים וחזקי לב אני שולח אותך אליהם ואמרת אליהם כה אמר ה' אלקים".

ביאור: בנבואת ההקדשה אין שום פירוט מהי תוכנה של האמירה, כתובה רק עצם עובדת האמירה. בניגוד לנבואת ההקדשה בירמיה, שבה יש פירוט מהי תוכנה של האמירה - וכך נא' בירמיה: "ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים ועל הממלכות לנתש ולנתץ ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטע" (ירמיה א', י), הסיבה הלשונית בין נבואת ההקדשה ביחזקאל לבין נבואת ההקדשה בירמיה נעוצה בכך שמטרת הנבואה בחלק הראשון בספר יחזקאל (עד פרק ל"ג) אינה על מנת להשיב את העם בתשובה, אלא על מנת שעם ישראל יכיר ביחזקאל כנביא אמת, וכך יאמין לנבואותיו בחלק השני של הספר, (לאחר פרק ל"ג) וכך מבאר רבי מנחם בן שמעון בפירושו ליחזקאל ג', כז:

"ודע כי הנביא לא נאלם מדבר אליהם רק אחרי שהתנבא כל הנבואה הכתובה מזאת הפרשה עד פרשת בן אדם שים פניך אל בני עמון (יחזקאל כ"ה), (ב) כי אז צוהו השם שיאלם מהוכיח את ישראל ובין כך יתנבא על אומות העולם, עד יבא אליו הפליט מירושלים לאמר "הכתה העיר" (יחזקאל ל"ג, כא-כב) כי מהיום והלאה יאמינו בנבואתו ישראל בעבור שיראו שנבואתו מתקיימת".

מקום נוסף בתנ"ך שבו מצאנו תופעה דומה, שמטרת הנבואה אינה על מנת להחזיר את העם בתשובה - בישעיה פרק ו, ט², נאמר: "השמן לב העם הזה

1. ביטוי זה מופיע ב - ב', ה-ו; ג', ט, כו-כז, ועוד.

2. ישנה מחלוקת במפרשים האם פרק זה משמש כנבואת הקדשה.

ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו", ביאור: הקב"ה מודיע לישיעה שמטרת נבואתו אינה להחזיר את העם בתשובה, ומטרת נבואתו היא כדי שיודעו כי נביא היה בתוכם³.

גם בהמשך נבואת ההקדשה מצווה הקב"ה את יחזקאל לומר משהו, ואין פירוט מהו תוכן הנבואה, אלא מובאת רק עצם האמירה "ובדברי אותך אפתח את פיך ואמרת אליהם כה אמר ה' אלקים" (ג', כז).

בפסוק הבא (ה) נאמר: "והמה אם ישמעו ואם יחדלו כי בית מרי המה וידעו כי נביא היה בתוכם". הפירוש המקובל לפסוק זה, על פי רוב הפרשנים, רש"י, רבי אלעזר מבלגנצי, רבי יוסף קרא, ועוד, שמטרת הנבואה אינה רק שעם ישראל ישמע בקול הנביא, אלא שיידע כי היה ביניהם נביא שניבא על החורבן, וכבר עמדנו על כך שהנבואות בחלק הראשון של הספר אינם עומדים כמטרה בפני עצמה אלא על מנת לאמת את דברי הנביא.

ואולם תרגום יונתן תרגם מתוך הבנה שונה: "ואנון אם יקבלון אלפן ואם יתמנעון מלמחטי ארי עם סרבן אנון וידעון דנביא הוה ביניהון". כלומר: בניגוד לפירוש המקובל למילים "ואם יחדלו" - שמשמעו יחדלו לשמוע, התרגום תרגם "יחדלו" - יחדלו לחטוא, ולפיו משמע שאכן מטרת הנבואה בחלק הראשון של הספר עומדת בפני עצמה, על מנת שעם ישראל ישמע לקול הנביא.

לענין, תרגום יונתן קשה, שהרי נאמר בפירוש "ובית ישראל לא יאבו לשמע אליך כי אינם אבים לשמע אלי כי כל בית ישראל חזקי מצח וקשי לב המה" (ג', ז) - ומפסוק זה מבינים במפורש שעם ישראל לא ישמע לנביא.

פסקה ג: ב', ו-ז - ציווי לא לירוא מהעם.

יחזקאל מצווה "אל תירא מהם" בדומה לירמיה, שצווה בתחילת נבואתו: "אל תחת מפניהם" (א', יז). אמנם אצל יחזקאל לא מצאנו ניסיון בפועל מצד העם להמיתו, כמו שמצאנו אצל ירמיה (למשל בירמיה כ"ו), אולי בגלל שקהל היעד של יחזקאל הוא בעיקר ציבור הגולים - גלות יהויכין - וכבר הגיעה אליה הרעה, בניגוד לקהל היעד של ירמיה - תושבי יהודה - שלא הגיעה אליה הרעה, והם חוששים ממנה ומבקשים להמית את המנבא עליה (ואמנם גם בני הגולה חשבו לשוב לירושלים, אך כמובן גלות למי שלא הגיעה אליו חמורה יותר מחוסר גאולה למי שכבר הגיע אל הגלות).

גם בקטע זה חוזר הביטוי "בית מרי" פעמיים, וגם כאן חוזר הרעיון שעליו לדבר את הדברים בין אם ישמעו ובין אם לא.

פסקה ד: ב', ח - ג, ג - אכילת המגילה.

בתהליך הקדשתו של יחזקאל הוא מצטווה לאכול מגילה, ככתוב: "ואתה בן

3. עם זאת, ישנו הבדל בין ישעיה ליחזקאל, שכן יחזקאל הצטווה על האלמות פיו, (כפי שנראה בהמשך) מה שלא מצאנו בישיעה.

אדם שמע את אשר אני מדבר אליך אל תהי מרי כבית המרי פצה פיך ואכל את אשר אני נתן אליך".

זו פעולה סמלית, שמשמעה אכילת דברי הנבואה, בדומה לנאמר בנבואת ההקדשה בירמיה א', ט: "וישלח ה' את ידו ויגע על פי ויאמר ה' אלי הנה נתתי דברי בפיך", ובנבואת ההקדשה בישיעיה ו', ז: "ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתיך וסר עונך וחטאתך תכפר".

אולם בעוד שאצל ישעיה וירמיה יש נגיעה על הפה בלבד - ביחזקאל יש אכילת מגילה כתובה.

וכך ניתן לבאר את ההבדל בין ישעיה וירמיה לבין יחזקאל:

נבואתם של ישעיה וירמיה היא נבואה שבעל פה, כלומר דבריהם אינם חתומים, ויכולים להשתנות.

כבר הזכרנו שבנבואת ההקדשה של ירמיה נאמר: "ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים ועל הממלכות לנתש ולנתץ ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטעי" - כלומר קיימת אפשרות של הרס אך כנגדה קיימת גם אפשרות של נטיעה, ואילו אצל יחזקאל - תורתו היא תורה שבכתב, מגילה כתובה ומוגמרת, כלומר עובדת החורבן חזקה אצל יחזקאל יותר מאשר אצל נביאים אחרים.

הסבר אחר: בדומה לעם ישראל, שהפנייה אליו בחלק הראשון של הספר אינה בדרך של דיבור אלא בדרך של עשיית משלים, כך בנבואת ההקדשה ביחזקאל - דרך הקדשתו אינה בדרך של נגיעה בפיו של הנביא, שמשמעה "הנה נתתי דברי בפיך", אלא אכילה, שזו החדרה הרבה יותר חזקה.

יתכן שמתאור זה אפשר ללמוד רעיון חשוב: הנביא אינו אדם המנותק מישראל, אלא הוא צומח מתוכו, ומאורעות שקורים בעם ישראל יכולים לקרא גם לנביא, כך אצלנו - כשם שישראל מכונים בספר יחזקאל בביטוי הייחודי לספר - "בית המרי", כך יחזקאל עלול להגיע ולהיות מרי ("אל תהיה מרי כבית המרי"), וכשם שעם ישראל, לא מספיק לדבר אליו אלא יש לעשות לו משלים - שזו צורה מוחשית יותר - כך יחזקאל, לא מספיק לגעת בפיו אלא יש להאכילו את דברי הנבואה.

המגילה של יחזקאל מתוארת "כתובה פנים ואחור וכתוב אליה קינים והגה והי". כבר אמרנו שאצל יחזקאל עובדת החורבן היא עובדה מוחלטת. אחד הביטויים לכך זו העובדה שהמגילה כתובה קינים משני צדיה.

יחזקאל מצווה פעם נוספת לאכול את המגילה: "ויאמר אלי בן אדם את אשר תמצא אכול אכול את המגלה הזאת..." (ג', א). כפי הנראה יחזקאל סירב לאכול את המגילה כחלק מסירובו ללכת ולהינבא. אלא שבציווי הראשון ליחזקאל נאמר: "פצה פיך ואכל", ובציווי השני נאמר רק "אכול", כנראה יחזקאל הסכים לפצות את פיו - ורק סירב לאכול.

כיוון שיחזקאל עדיין מסרב לאכול את המגילה ורק מוכן, לפצות את פיו - לכן ה' מאכילו את המגילה, ככתוב: "ואפתח את פי ויאכילני את המגלה הזאת" (פסוק ב).

בהמשך (פסוק ג) מצווה יחזקאל: "ויאמר אלי בן אדם בטנך תאכל ומעיד תמלא את המגילה הזאת אשר אני נותן אליך ואכלה ותהי בפי כדבש למתוק". ייתכן לבאר שאכילת המגילה זו עצם קבלת הנבואה, לעומת החדרת המגילה לאברים הפנימיים, שמשמעה החדרת התוכן הייחודי לאותה נבואה. על אכילת המגילה - ללא ההחדרה לאברים הפנימיים - נאמר: "ואכלה ותהי בפי כדבש למתוק". ונשאלת השאלה: כיצד מגילה, הכתובה קינים הגה והי, יכולה להיות כדבש למתוק? על כך נמצא הסברים אחדים:

אברבנאל מבאר: "לא שיערבו לו צרות ישראל ורעותיו אלא שהיה הנבואה משמח את הנביא ואע"פ שהיה מיעודים רעים הרוח הנבואי היה מתוק מדבש גם כי מתקו לו היעודים הרעים ההם להיותם משפט א-להי כפי עונותיהם". אברבנאל מביא שני הסברים למתיקות שחש יחזקאל: עצם הנבואה מתוקה ללא קשר לתוכנה, או שגם התוכן מתוק כיוון שהוא משפט א-להי.

אם נמשיך בכיוון זה - שהאכילה היא עצם קבלת הנבואה וההחדרה לאברים הפנימיים היא החדרת התוכן הייחודי לאותה נבואה - הרי עצם קבלת הנבואה מתוקה לנביא, ולכן נאמר: "ותהי בפי כדבש למתוק", בפי דווקא ולא באברים הפנימיים. לעומת התוכן הייחודי לאותה נבואה - שהוא תוכן מר, ורמו לדבר הכתוב בהמשך הפרק: "ואלך מר בחמת רוחי".

כאמור, אכילת המגילה מתוארת כמשהו מתוק, ככתוב (יחזקאל ג', ג): "ויאמר אלי... ואכלה ותהי בפי כדבש למתוק" - וזה למרות שתוכן המגלה הוא קינים. ונזכור שיחזקאל מסרב אפילו לאכול את המגילה עד שהקב"ה מאכילו, למרות שאכילת המגילה היא ביטוי לעצם קבלת הנבואה, וזו חווייה מתוקה - אולי משום שאכילת המגילה תגרוור בעקבותיה בהכרח את ההחדרה לאברים הפנימיים.

נשווה את תיאור אכילת המגילה ביחזקאל ומשמעותו לכתוב בירמיה: ירמיה מתנגד להינבא, כפי שנאמר בנבואת ההקדשה: "אהה... הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי". בירמיה ט"ו, טז אומר הנביא: "נמצאו דבריך ואכלם ויהי דברך לי לששון ולשמחת לבבי כי נקרא שמך עלי ה' אלקי צ-באות" - כלומר קבלת הנבואה היא חווייה משמחת, וגם בירמיה, בדומה ליחזקאל, קבלת דברי הנבואה מתוארת כאכילה - "ואכלם".

ובמקום אחר אומר ירמיה (כ', ז ואילך): "פתיתני ה' ואפת חזקתני ותוכל הייתי לשחוק כל היום כלה לועג לי, כי מדי אדבר אזעק חמס ושווד אקרא כי היה דבר ה' לי לחרפה ולקלס כל היום... ארור היום אשר ילדתי בו יום אשר

ילדתני אמי אל יהי ברוך...". גם ביחס לירמיה ניתן לומר את אשר אמרנו לגבי יחזקאל, שרק האכילה - שהיא ביטוי לעצם הנבואה - מתוארת כחוויה משמחת.

אך דומה שיש הבדל מסוים בין ירמיה לבין יחזקאל: ביחזקאל נאמר על התוכן הנבואי שהוא מר, ככתוב: "...וכתוב אליה קנים והגה והיי", לעומת זאת בירמיה הדגש הוא על ההשתלחות לאחרים המתואר כדבר נורא - "כי מדי אדבר" - כלומר הדיבור לאחרים קשה על ירמיה.

הבדל נוסף בין ירמיה ליחזקאל במיקום בו נאמר שהנבואה קשה על הנביא. ביחזקאל - אמרנו שהעניין מופיע כבר בתחילת הספר, בנבואת ההקדשה: "ואלך מר בחמת רוחי", כי הסיבה לכך שהנבואה קשה עליו היא בהיות המגילה כתובה מפנים ומאחור קינים הגה והי. ואילו בירמיה המיקום רק בהמשך הספר, בפרק כ, שבו מובא הריב בין ירמיה לבין פשחור (ובפרק א' ירמיה אינו מתלונן על עצם הנבואה אלא על כך שהוא נער). לפי הסברנו שהנבואה קשה על ירמיה בגלל הלעג והריב שיש לו עם השומעים - הרי המריבות בין ירמיה לשומעיו מתחילות בפרק כ, ולכן רק בפרק זה נאמר שהנבואה קשה עליו.

הסבר אחר מדוע המגילה מתוקה ליחזקאל: אמנם כעת המגילה מרה וכתוב עליה "קינים הגה והיי", אבל מרירות המגילה תיהפך למתוקה בנבואות הנחמה, בחלק השני של הספר.

אפשרות זו בהבנת יחזקאל שימשה בסיס לדברי הראי"ה ב"שמונה קבצים", קובץ ו' פסקה רי"ז: "אם אטעם טעם מר רוחני בהגיון רזי תורה אל יירא לבי ואוסיף על השקידה ועל ההתדבקות המחשבתית עד אשר יהפכו המים המרים למתוקים והיה בפי כדבש למתוק".

פסקה ה: ג', ד-יא

פסוקים ו-ז: עם ישראל מתואר בפסוקים אלה כגרוע מכל האומות: "לא אל עמים רבים עמקי שפה וכבדי לשון אשר לא תשמע דבריהם אם לא אליהם שלחתיך המה ישמעו אליך".

תיאורו של ישראל כגרוע מכל האומות חוזר על עצמו במספר מקומות בהמשך ספר יחזקאל, כגון: "ותמר את משפטי לרשעה מן הגוים ואת חקותי מן הארצות אשר סביבותיה כי במשפטי מאסו וחקותי לא הלכו בהם" (ה', ו); "חי אני נאם ה' אלקים אם עשתה סדם אחותך היא ובנותיה כאשר עשית את ובנותיך" (ט"ז, מח).

לא מצאנו נביאים אחרים שתיארו את ישראל כגרועים מכל האומות. נביא כמה דוגמאות מנביאים אחרונים אחרים שבהם מובע רעיון הפוך - שישראל עדיין לא הגיעו למעשי העמים:

ישעיה א', ט - "לולי ה' צ-באות הותיר לנו שריד כמעט כסדום היינו לעמורה דמינו".

ירמיה כ"ה, כט - "כי הנה בעיר אשר נקרא שמי עליה אנכי מחל להרע ואתם הנקה תנקו לא תנקו כי חרב אני קרא על כל ישבי הארץ נאם ה' צ-באות".

ניתן להסביר שאין סתירה בין ירמיה ליחזקאל אלא שהם מבטאים בחינות שונות של אותה מציאות, כפי שמצאנו בחינות שונות גם במקום ובנושא אחר: בישעיה נ', א נאמר שהגלות אינה ספר כריתות בין ישראל לה' - "כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעיכם שלחה אמכם".

בירמיה ג', ח נאמר שהגלות היא כן ספר כריתות בין ישראל לה': "וארא כי על כל אודות אשר נאפה משבה ישראל שלחתיה ואתן את ספר כריתתיה אליה ולא יראה...".

גם את הסתירה בפסוקים הללו ניתן לבאר שאין סתירה אלא מדובר בשתי בחינות של אותה מציאות, ואולי זהו הייחוד של כל נביא שמתאר את אותה מציאות בצורה שונה מרעהו.

פסוק יא: יחזקאל מצטווה "ולך בא אל הגולה אל בני עמך ודברת אליהם ואמרת אליהם...".

פסוק יב: ביצוע הציווי - "ותשאני רוח...". ביטוי לפסיביות של יחזקאל: לא הוא הלך בעצמו אלא הרוח נשאה אותו. גם אצל אליהו מצאנו את הביטוי נשיאת רוח, מ"א יח, יב; מ"ב ב', טז, אך לא כביצוע לאחר ציווי ללכת למקום מסוים.

פסקה ו: ג', יב-טו

פסוקים יב-יג: תיאור קצר של החיות והאופנים. לא נתעכב עליו.
פסוק טו: עוברים שבעה ימים, כפי הנראה מהתאריך המוזכר בראש הספר.
יש כאן תיאור חזק של שתיקת יחזקאל: "...ואשב שם שבעת ימים משמים בתוכם". תיאור זה מזכיר את התיאור באיוב (ב', יג): "וישבו אתו לארץ שבעת ימים ושבעת לילות ואין דבר אליו דבר כי ראו כי גדל הכאב מאד", ומעניין לציין שספר יחזקאל הוא היחיד מבין ספרי הנבואה שבו נזכר איוב (יחזקאל י"ד, יד). אפשר לבאר את סיבת השתיקה בשתי צורות: א) יחזקאל רוצה בשתיקתו לומר שאין לו עם מי לדבר, ולפעמים שתיקה מבטאת רעיון יותר מדיבור; ב) והיא הנראית יותר - השתיקה אינה לרצון ה', שכן הקב"ה ציווה עליו לדבר אל ישראל (פסוק יא).

פסקה ז: ג', טז-כא - נבואת הצופה.

בפסוקים אלו מובאת נבואת הצופה. הרעיון המרכזי בה הוא אחריותו של הצופה לחטאי עם ישראל, ומובאים כאן ארבעה תרחישים:

(א) פסוק יח - רשע שה' גוזר עליו עונש מיתה והנביא לא מזהירו - הרשע מת והאחריות למיתה רובצת על הנביא.
 (ב) פסוק יט - רשע שה' גוזר עליו עונש מיתה והנביא מזהירו, והרשע לא שב- רק הרשע מת, והנביא אינו אחראי.
 (ג) פסוק כ - צדיק ששב מצדקו והנביא לא מזהירו - הצדיק מת והאחריות למיתתו רובצת על הנביא.
 (ד) פסוק כא - ואם הנביא מזהירו והצדיק לא חוטא ומציל את נפשו - שניהם נצלים.

מלשון הכתובים משמע שהקב"ה אומר ליחזקאל רק את חיוב מותו של הרשע או של הצדיק ששב מצדקו ועל הנביא במילותיו שלו להוכיחם. כך מפרש המלבי"ם לפסוק יח: "והנה בצד זה אני אומר לרשע מות תמות שאני גוזר עליו עונש מוות ואז אם לא הזהרתו להודיעו שנגזר עליו מיתה או עכ"פ אם לא דברת להזהיר רשע מדרכו שתוכיחו על דרכו מצד השכל בדרך תוכחה".

פסקה ח: ג', כב עד סוף הפרק - נבואת האלם.

בפסקה זו מופיע ציווי ליחזקאל שלא להוכיח את ישראל. כבר ביארנו בנבואת הצופה שתפקיד הצופה הוא להוכיח את הרשע במילותיו שלו, כאן מופיע ציווי ליחזקאל "...ולא תהיה להם לאיש מוכיח...".

ואין להקשות, הרי מצאנו בהמשך הספר צווים של הקב"ה ליחזקאל להוכיח את ישראל, כי בצווים אלו יחזקאל נצטווה רק להוכיח את העם במלות הנבואה, ולא במלותיו שלו.

ולמעשה עיקר תפקידו של יחזקאל בחלק הראשון של הספר (בנוסף לתפקידו לדבר אל העם רק במילות הנבואה) הוא לעשות מעשים סמליים, והביטוי "מופת" - שעניינו עשיית מעשים סמליים - הוא ביטוי מרכזי בספר יחזקאל.

אם כן, לשם מה מובאת נבואת הצופה בתוך נבואות ההקדשה לחלק הראשון של הספר אם לאחר מכן מובאת "נבואת אלם", שבה יחזקאל מצטווה שלא לפעול כצופה?

נראה להסביר זאת בכמה אופנים:

(א) נבואת הצופה מובאת כאן במאמר מוסגר. הנבואה שייכת במקורה לפרק ל"ג - לתקופה שלאחר החורבן (בהסבר זה הלך ה"דעת מקרא" במבוא לספר יחזקאל פסקה ו', עמ' 16, וכן בפירושו לנבואת הצופה בסיכום הנבואה עמ' כ"א הערה 8).

ראייה לכך שפרק ל"ג, הוא המקור של נבואת הצופה משום שברור שבנבואה המקורית צריך להיות משל ונמשל, ואם המשל מופיע במקום אחד-אין ספק שהוא המקור, אזכור המשל מופיע דווקא ב-ל"ג, מכאן שפרק זה הוא המקור,

נשאלת השאלה-מדוע הנביא לוקח נבואה מפרק לג ושם אותה בפתח נבואותיו? תשובה: הבאת נבואת הצופה בתחלת הספר היא כמין התנצלות של המחבר, כאילו הנביא טוען שהנבואות הקשות המופיעות בספר הם לא מעצמי, אלא מדבר הקב"ה, ויש לי אחריות לכך שמי שהולך לקבל ענש-עלי להזהירו שאכן מקבל ענש, והראיה לכך-מנבואת הצופה שאותה קבלתי במקום אחר.

ב יש להבחין בין הכלל לבין הפרט: נבואת האלם מתייחסת אל הכלל, והנביא מצטווה שלא להוכיח את כלל ישראל, לעומתה- נבואת הצופה מתייחסת אל הפרט - ואכן בנבואה זו מופיעים לשונות פרטיים, "צדיק" מול "רשע".

פרק י"ח ביחזקאל הוא מהפרקים הבודדים בספר שבו מופיעה קריאה לתשובה: "...שובו והשיבו מכל פשעיכם ולא יהיה לכם למכשול עוון" (פסוק ל), וגם בפרק זה מוזכר הצדיק מול הרשע (בדרך זו הלך ישראל רוזנסון במאמרו ב"שמעתין" 90).

ג רבי מנחם בן שמעון, מסביר שנבואת האלם מתייחסת לזמן שבו יינבא יחזקאל על הגויים, הנבואות על הגויים נאמרו בתקופה מאוחרת יותר, בתקופה זו הנביא מצווה שלא להוכיח.

ד אברבנאל מחלק את הפרקים בצורה שונה: לדעתו נבואת האלם (המתחילה בפסוק כב) קשורה אל הפרק שאחריה, שבו מצטווה יחזקאל לחקוק לבנה ולשכב על צדו ימים רבים, ונביא כאן את דבריו: "הסגר בתוך ביתך כאילו אתה נאסר בעבوتים... ולכן לא תצא בתוכם רוצה לומר מבלי רשותי ואם תאמר אתה צוית אלי לנבאת לעם הזה ואתה מצווה עתה עלי ההפך שלא אצא בתוכם ולא אדבר עמהם כן הדבר באמת כי לכל זמן ועת לכל חפץ והנה עתה לשונך אדביק אל חכך ונאלמת ולא תהיה להם לאיש מוכיח לפי שהם בית מרי וצריך להראותם משלים קודם התוכחה והיעודים". כלומר: בזמן שיחזקאל מצטווה בעשיית משלים - אל לו להוכיח את ישראל.

ה נבואת הצופה היא נבואה המכשירה אנשים להינבא (כפי שמצאנו בתנ"ך כמה פעמים את הביטוי "בני הנביאים", שמשמעו - אנשים צעירים המתלמדים לקראת האפשרות שיתנבאו). וכאן ה' רוצה לומר ליחזקאל: את נבואת הצופה - שאותה אתה מכיר - כרגע, בחלק הראשון של הספר, אל תשתמש בה, ולכן נבואת הצופה מובאת בפרק זה בקיצור לעומת פרק ל"ג, שבו מופיעה נבואה זו באריכות, כיוון שכאן מובאת נבואת הצופה על מנת לומר ליחזקאל שלא להשתמש בה, ואולי נבואת הצופה באה גם לומר לנו למה מתכוון הקב"ה בצוותו את יחזקאל "ולשונך אדביק אל חכך ונאלמת ולא תהיה להם לאיש

מוכיח כי בית מרי המה" (כו), והתשובה שהקב"ה מצווה את יחזקאל שלא להוכיח את ישראל לפי הכללים המובאים בנבואת הצופה, שבזמן רגיל הנביא מחויב להוכיח לפי נבואה זו.

סיכום

- עמדנו על המאפיינים של נבואת ההקדשה של יחזקאל:
1. המטרה של ספר יחזקאל אינה להשיב את העם בתשובה, אלא, שהעם ידע שהיה ביניהם נביא, שניבא על החורבן.
 2. אכילת המגילה פעולה סמלית שמשמעה החדרת דברי הנבואה.
 3. בפרקי נבואות ההקדשה עם ישראל מתואר כגרוע מבין האומות.
 4. "ונאלמת ולא תהיה להם לאיש מוכיח" (יחזקאל ג, כו) - הנביא מצטווה לא להוכיח את העם במילותיו שלו, אלא במילות הנבואה.